

Олександр Ігорович Литвиненко (канд. техн. наук, науковий співробітник)

Наталія Ігорівна Литвиненко (канд. техн. наук, старший науковий співробітник)

*Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Київ, Україна*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ РАНЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Події, що трапились протягом 2014 року на території України, а саме, факт анексії території Криму Російською Федерацією та гібридна війна на Донбасі, вказують на те, що проблемі раннього попередження конфліктів у нашій державі приділялось недостатньо уваги. Для досягнення як національної, так і міжнародної безпеки є більш доцільними дії, що спрямовані на випередження потенційного конфлікту, а не на розв'язання конфлікту, що вже відбувся. До таких дій відноситься завчасний і постійний моніторинг ситуації в інших країнах з метою виявлення заходів, що спрямовані на підготовку можливих агресивних дій, за допомогою систем раннього попередження конфліктів. В даній роботі наведено результати аналізу сучасних досягнень світової практики у вирішенні проблем раннього попередження конфліктів.

Ключові слова: *конфлікт; попередження; обороноздатність.*

Вступ

Попередження конфліктів – це широка сфера діяльності, в якій використовується багато різних методик, що можуть працювати на різних рівнях і з широким спектром різноманітних вхідних даних. Попередження конфлікту полягає у впливі на його елементи (учасників, мотиви поведінки, об'єкти, сили та засоби) до того, як виникне фізичне протистояння [1]. Попередження конфлікту звичайно є більш логічним і корисним з будь-якої точки зору, ніж припинення або вирішення конфлікту, що вже відбувся. Тому попередженню міжнародних конфліктів постійно приділяють увагу такі органи світового рівня, як Рада Безпеки та Генеральна Асамблея ООН, а також регіональні воєнно-політичні організації та окремі держави [2]. Проте варто зазначити, що міжнародні організації та країни-партнери на даний час не спроможні в повній мірі допомогти нашій державі при виникненні конфліктів воєнного характеру, незважаючи на різного роду зобов'язання і договори. Це пояснюється, головним чином, тим, що вплив на конфлікт третьої сили на його ранній, а тим більше латентній стадії є досить проблематичним. З одного боку, такий вплив є необхідним, логічним і більш продуктивним, ніж бездіяльне спостереження за перебігом подій. Достатньо згадати історію виникнення Другої світової війни, щоб переконатись у істинності цього твердження. Але з іншого боку, конфлікт нерідко розглядається як справа двох сторін, і з позиції невтручання в справи інших держав нав'язування певного рішення або примушування сторін до певної поведінки є неправомірним і неетичним [1]. Звідси слідує, що втручання в конфлікт, а попередження також можна віднести до однієї з форм втручання, можливо тільки тоді, коли ситуація виходить за рамки двох сторін і стає

більш масштабною, торкаючись інтересів інших сторін.

Постановка проблеми. Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що одним із можливих шляхів недопущення втягування України в конфлікти різного рівня у майбутньому є створення національної системи раннього попередження конфліктів (СРПК). Створення такої системи із застосуванням методів і моделей попередження конфліктів, що найбільше відповідають власним вимогам і потребам, надасть можливість безперервно проводити моніторинг ситуації в інших країнах (особливо в тих, що мають спільний кордон з Україною) з метою виявлення заходів, що спрямовані на підготовку до можливих агресивних дій; оперативно вживати заходи щодо розгортання сил оборони держави на потенційно небезпечних напрямках; застосовувати політичні методи впливу для врегулювання ситуації навколо можливого конфлікту; здійснювати розвиток власних показників у сферах, що відстають від аналогічних показників потенційного противника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. СРПК – відомі механізми, які існують з 1950-х років. На даний час створені різні моделі СРПК, які розрізняються за завданнями, структурою, способами збору інформації [3]. Обираючи методологію, кожна система вирішує які потрібно використовувати індикатори (короткострокові або довгострокові), підхід (кількісний або якісний), інформацію (загальну або специфічну) [4].

Інститут міжнародних відносин (The Clingendael Institute of International Relations) в Нідерландах зробив спробу систематизувати різні моделі у праці „Conflict Prognostication: Toward a tentative framework for Conflict”. У даній праці

приведена така типологія моделей запобігання конфліктам [5]:

1. кореляційні;
2. послідовні;
3. моделі реагування.

Кореляційні моделі фокусуються на структурних індикаторах і причинних зв'язках. Такі моделі допомагають зрозуміти, чому відбуваються конфлікти.

Послідовні моделі, засновані на моніторингу короткострокових індикаторів раннього попередження, вивчають послідовність подій, які зіграли роль пускових механізмів конфліктів у минулому.

Моделі реагування (розроблення рекомендацій) орієнтовані на осіб, що приймають рішення. Ця модель не націлена на спроби зрозуміти причини конфліктів, але намагається ідентифікувати точки входу, стратегічних інтервенцій, щоб змінити хід конфлікту.

Залежно від джерела інформації існує наступна класифікація моделей моніторингу, раннього попередження і прогнозування конфліктів:

1. Моделі, засновані на базах даних з використанням статистичних індикаторів, що відстежуються з періодичністю, наприклад, на щомісячній або щорічній основі. Такі міжнародні організації, як ОБСЄ або ООН, використовують подібні моделі.

2. Моделі, засновані на експертних оцінках існуючих трендів. Ці моделі використовують анкети та інтерв'ю. Експертні моделі зазвичай регулярно отримують інформацію від широкого кола інформаторів у певних стандартизованих форматах.

3. Системи моніторингу та аналізу, які оцінюють ризик конфлікту через систематичну обробку кодової інформації новинних агентств (наприклад, Reuters) [6].

Мета статті. Враховуючи значний досвід закордонних організацій в частині теоретичних і практичних досягнень в означеному питанні, необхідно проаналізувати сучасний стан справ у сфері раннього попередження конфліктів, визначити та дослідити існуючі підходи та моделі раннього попередження конфліктів і сформулювати на основі аналізу систему індикаторів, які необхідно використовувати при побудові національної СРПК.

Методи дослідження. У ході дослідження використовувалися такі методи: аналіз теоретичних джерел з проблем раннього попередження конфліктів, вивчення та узагальнення практичного досвіду побудови та застосування методів і моделей раннього попередження конфліктів з метою виділення системи індикаторів для оцінювання можливості виникнення конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проблемою раннього попередження конфліктів у світі займається ряд організацій, на базі яких

розгорнуті широкомасштабні програми. Серед них основними є [7]:

1. робоче об'єднання з вивчення причин війни (AKUF);
2. модель імітації конфлікту (KOSIMO);
3. Стокгольмський міжнародний інститут по дослідженню миру (SIPRI);
4. тематичні складові війни (ICOW);
5. UPSALLA;
6. міждисциплінарна дослідницька програма з першопричин порушення прав людини (PIOOM);
7. міжнародна група з попередження криз (ICG);
8. Human Rights Watch;
9. раннє виявлення напруженості та пошук фактів (FAST);
10. агентство США по міжнародному розвитку (USAID);

11. система раннього попередження по даним з усього світу (GIEWS);

12. система раннього попередження по електронній пошті (EEWS);

13. модель „Майбутнє загальної взаємозалежності” та інші.

Однією з найбільш відомих організацій з раннього попередження конфліктів є Стокгольмський міжнародний центр досліджень миру (SIPRI) [8]. SIPRI використовує власну модель, розроблену з метою превентивної політики у відношенні окремих країн, а також відносно міжнародних та регіональних конфліктів. Модель поєднує в собі як використання бази статистичних даних, так і експертні оцінки, тим самим збільшуючи міру достовірності прогнозів за рахунок використання довгострокових (зростання числа насильницьких злочинів, вандалізм, протести, погрози або риторика погроз, зростання нападів на релігійній або етнічній основі тощо) та короткострокових індикаторів (показники злочинності певних груп, безробіття, напруженість відносин між різними структурними частинами суспільства, поведінка певних груп, тренди в законодавстві по правам меншин тощо). При всій важливості довгострокових індикаторів регулярні короткострокові індикатори грають важливу роль, оскільки без спостережень за щоденною політичною, економічною ситуацією, подіями, що відбуваються, важко досягти більш-менш достовірних даних. Інформація SIPRI збирається он-лайн через регулярне анкетування. Кожного місяця анкета заповнюється визначеним колом місцевих експертів. Дуже важлива методологія складання анкет і відбір короткострокових індикаторів, які дозволяють отримувати реальну картину змін в політичній, економічній ситуації, міжетнічних відносинах, ситуації з дотриманням прав людини. Анкета включає кількісні питання, також у ній використовуються шкали вимірювання індикатора. Можуть бути включені якісні питання для загальної оцінки ситуації експертами.

SIPRI використовує модель індикаторів, що відображена у табл. 1. Система SIPRI виділяє три типи індикаторів: рамкові дані, індикатори-акселератори і пускові механізми (тригери).

Система індикаторів SIPRI

Категорії	Підкатегорії
1. Правосуддя та права людини	1.1. Правосуддя і верховенство права 1.2. Права людини 1.3. Цивільне суспільство і ЗМІ 1.4. Проміжні величини
2. Соціально-культурні фактори	2.1. Міжетнічна напруженість і поділ 2.2. Політична експлуатація відмінностей на етнічному, культурному ґрунті або на основі ідентичності 2.3. Структурні та історичні чинники
3. Ситуація у сфері внутрішньої безпеки	3.1. Демографія/тиск чинника населення 3.2. Некономічний соціальний розвиток і регіональна нерівність 3.3. Криміналізація 3.4. Насильство, цілісність, внутрішні мігранти або біженці 3.5. Історія озброєних (насильницьких) конфліктів і структурна нестабільність 3.6. Недоліки інструментів та інститутів запобігання конфліктам, управління конфліктами і їх вирішення 3.7. Тип режиму і ситуація зі ЗМІ
4. Геополітична обстановка	4.1. Регіональна та міжнародна обстановка 4.2. Міжнародні зв'язки 4.3. Зовнішні (територіальні) диспути 4.4. Зовнішня підтримка та втручання
5. Збройні сили та безпека	5.1. Озброєння, стрілецька зброя 5.2. Витрати на військову галузь 5.3. Збройні сили та контроль території 5.4. Збройні сили, неконтрольовані державою
6. Природне середовище та управління ресурсами	6.1. Природні катастрофи та обмеженість природних ресурсів 6.2. Управління ресурсами 6.3. Проблематичні ресурси (нафта, алмази, золото) 6.4. Конкуренція за обмежені ресурси (наприклад, воду)
7. Управління та політична стабільність	7.1. Легітимність держави/режиму 7.2. Управління 7.3. Політична стабільність, опозиція і елітні групи 7.4. Тип політичного режиму 7.5. Корупція
8. Соціально-економічні фактори	8.1. Соціальний розвиток і рівність 8.2. Характеристика економіки та добробут 8.3. Економічна стабільність

Система SIPRI виділяє три типи індикаторів: рамкові дані, індикатори-акселератори і пускові механізми (тригери). Рамкові індикатори беруться зі статистичних даних; вони важливі для прогнозів можливих наслідків конфліктів. Особливо важливе значення мають акселератори і тригери, іншими словами, короткострокові індикатори. З врахуванням всіх чинників за певною формулою обчислюється конфліктний індекс.

Питанню дослідження моделей раннього попередження (рис. 1), що набули практичного застосування, присвячено багато робіт, які розглянуті у [9].

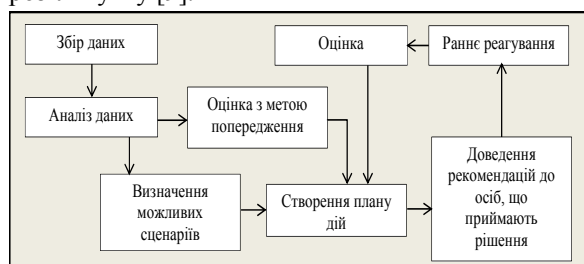

Рис. 1. Основні етапи функціонування моделі СРПК

Загалом відомі моделі раннього попередження можна розділити на три категорії: причинні, прогнозні і загальні (рис. 2). Деякі моделі зосереджують свою увагу на слабкості держав, інші – на різних формах політичного насильства, таких як громадянська війна, війна на етнічному підґрунті, тероризм, політицид; деякі моделі фокусуються на змінах у формі правління держави, в той час як інші спрямовані на більш складні форми політичної нестабільності та враховують насильство на політичній основі, державні перевороти, різкі зміни форми правління, повалення центральної влади, провал держави тощо [9].

Кожна модель використовує певну систему індикаторів [10], що отримуються як з відкритих джерел, так і на основі експертного оцінювання.

Частина моделей розглядає державу як частину глобальної системи, інші ж моделі розглядають підсистему сукупності держав у розрізі регіону. Таким чином, незважаючи на різницю у виборі методології, показників і характеристик, розглянуті моделі досягли певного консенсусу в питанні вимірювання можливості виникнення конфлікту для більшості держав, що утворюють світову систему [11].

Причинні	Прогнозні	Загальні
<ul style="list-style-type: none"> • Фероні і Лайтіс - Модель громадянської війни • Коппе і Хоффнер - Жалюбна модель громадянської війни • Коппе і Хоффнер - Сьєрроа модель громадянської війни • Савабаніс - Етнічна модель громадянської війни • Савабаніс - Реляційна модель громадянської війни 	<ul style="list-style-type: none"> • РПТ - Глобальна модель • РПТ - Субсахарна африканська модель • Маршалл - Африканська модель нестабільності • РПТ - Модель мусульманських країн • РПТ - Етнічна модель війни • Гурріа і Маршалл - Етнічне повстання • Харіф - Модель еволюції / політичного • РПТ - Авторитарна зміна влади • РПТ - Демократична зміна влади • О'Брайєн - АСТОР 	<ul style="list-style-type: none"> • Маршалл і Гурріа - Інтеграція становлення мпру • Маршалл - Глобальний тероризм • Кармант - Занкругліті та нестабільні держави • Фомд анду - Індже банкрутства держави • Nathan Associates - Індикатори державної нестабільності • Маршалл і Гудестун - Індже державної нестабільності • Райс і Патрік - Індже державної слабкості

Рис. 2. Моделі раннього попередження конфліктів, що використовуються при оцінці ризиків і нестабільності країн

На основі аналізу цих моделей сформовано систему індикаторів раннього попередження (рис. 3), які можуть допомогти провести макросистемний аналіз державного і соціального стану у певній країні. Система індикаторів умовно поділяється на п'ять категорій: безпека, політика,

торгівля, економіка, соціальна сфера. Особливо інформативно дану систему індикаторів робить те, що, незважаючи на відмінності в цільовому стані, моделі охоплюють зазвичай подібні комбінації показників.

1. Безпека	2. Політика	3. Торговля	4. Економіка	5. Соціальна сфера
<ul style="list-style-type: none"> • Збройні конфлікти у сусідніх країнах • Уряди у сусідніх країнах • Поточний збройний конфлікт / нестабільність • Історія збройних конфліктів • Тероризм • Міжні ризи (кількість) • Геноцид • Безпека людини (останні 25 років) • Урядові репресії (останні 13 років) • "Реконструкція території" • Підтримка інших країн • Міжнародні суперечки • Військовий персонал • Військові витрати • Поставки зброї • Військові припинення • Біженці з країни • Тип місцевості 	<ul style="list-style-type: none"> • Громадянська опозиція • Політичні права • Незалежність ЗМІ / свобода преси • Цивільність влади • Колоніальна історія • Нестабільність формування держави • Корупція / верховенство закону • Діаспора • Військове управління • Тероризм • Перебування на посаді лідера • Перевороти • Сильні відставки / звільнення • Холодна війна / період після холодної війни • Членство в міжнародних організаціях • Групи наддержавних організацій • Самозначення • Режим стабільності / нестабільності • Монархія • Демократія • Тип режиму • Дискримінація груп • Розвиток політичних партій • Утримання воєнних • Антиурядові демонстрації • Фракційність • Перехідний режим 	<ul style="list-style-type: none"> • Мікратність торгівлі • Харчова залежність / продовольча безпека • Експорт продукції обробної промисловості • Експорт товарів і послуг • Концентрація торгівлі / різноманітність • Торговля з сусідніми країнами / регіонами 	<ul style="list-style-type: none"> • Глобальний / регіональний розподіл доходів • Темпи зростання ВВП • ВВП на душу населення • Економічна допомога (залежність) • Ціна іноземні інвестиції • Фінансова неспроможність • Загальні суми обслуговування боргу • Державна частка ВВП • Державне регулювання бізнесу • Інфляція / обмінний курс • Дефіцит бюджету / баланс платежів • Зовнішні борги • Експорт нафти • Надлишок нафти (надобиття - споживання) • Природні ресурси (сировинні товари) • Інвестування • Інфраструктура / комунікації • Неформальна економіка / чорний ринок • Зв'язування • Рівень безробіття • Рівень бідності • Імпортові перекази • Темпи зростання ІЛД • Споживання енергії на душу населення 	<ul style="list-style-type: none"> • Доступ до води / електрики • Споживання калорій / надходження • Діти в робочій силі • ВВП / СНІД • Смертність / дитяча смертність • Очікувана тривалість життя • Послуги в галузі охорони здоров'я / лікарні • Материнська смертність • Зайнятність / значення / завершення • Грамотність / неграмотність • Гендерний розподіл • Етнічний розподіл • Відношення чисельності населення до світового розподілу • Поліриччя (етнічна, мовна, релігійна) • Релігійний розподіл • Мусульманські країни • Ісламські секти • Нерівність молоді • Населення • Ізоста населених • Ризики населення / діаспора • Темпи зростання населення • Міські населення • Темпи зростання урбанізації • Населення, зайняте в сільському господарстві • Площа території • Площа орних земель

Рис. 3. Кількісні змінні, що використовуються в системній оцінці ризиків і моделях раннього попередження конфліктів

Висновки й перспективи подальших досліджень

СРПК на даний час активно використовуються у світі у форматі як державних (блокових) організацій, так і недержавних. Це стало можливим, насамперед, завдяки бурхливому розвитку мережі інтернет і обчислювальних можливостей комп'ютерної техніки, що дозволило значно здешевити та прискорити процес збору інформації для подальшого аналізу.

На даний час існують різні методології побудови СРПК і моделі, які при цьому застосовуються. Проте, в будь-якому випадку, для досягнення цілей (виявлення причин конфлікту, прогнозування його початку та зниження його інтенсивності) будь-яка СРПК повинна містити шість механізмів:

1. збір даних (кількісних і (або) якісних);
2. аналіз даних;
3. оцінка, що попереджує або виявляє можливі сценарії для попередження конфлікту;

4. створення плану дій відповідно до ситуації;
5. доведення інформації до особи, що приймає рішення;
6. оцінка ефективності та зворотній зв'язок.

Як показує досвід організацій, що займаються проблемою раннього попередження конфліктів, найбільш доцільним є збір кількісної та якісної інформації з різних джерел: інтернет, експертне опитування, польове здобування інформації тощо. Вирішальну роль для ефективного застосування СРПК відіграє адекватність обраної моделі, а також система індикаторів раннього виявлення конфліктів, що для кожного конкретного випадку (регіон, країна, релігія, соціальний устрій) має бути досить чітко визначеною та обґрунтованою. У роботі проведено аналіз існуючих моделей раннього попередження конфліктів та виділено матрицю індикаторів за п'ятьма критеріями, які в них застосовуються. Дана матриця може служити основою при розробленні національної СРПК.

Література

1. **Предупреждение** конфликта [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.bookzie.com/book_20_glava_176_%c2%a7_32_preduprezhdenie_konflikt.html. 2. **Хартия** Европейской Безопасности [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.umn.edu/humanrts/russian/osce/basics/Reurosec_harter.html. 3. **Brecke P.** Risk Assessment Models and Early Warning Systems. Arbeitsgruppe: Internationale Politik [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.skylla.wz-berlin.de/pdf/2000/p00-302.pdf>. 4. **John L. Davies** and Ted Robert Gurr. Preventive Measures: Building Risk Assessment and Crisis Early Warning Systems. - Lanham, MD: Rowman & Littlefield. - 1998. 5. **The Clingendael** Institute of International Relations. Conflict Prognostication: Toward a tentative framework for Conflict [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/19990900_cru_paper_verstegen.pdf. 6. **Мусабаева А.** Кыргызстан нуждается в системах раннего предупреждения конфликтов.

Институт региональных исследований [Електронний ресурс]. http://www.centasia.org/wp-content/uploads/2012/09/Early_warning_system.pdf. 7. **Остин А.** Раннее предупреждение и мониторинг конфликтов [Електронний ресурс]. <http://www.berghof-handbook.net>. 8. **An Internet-Based** Early Warning Indicators System for Preventive Policy. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.sipri.org/databases/first/early_warning/wp1. 9. **Monty G. Marshall.** Fragility, Instability, and the Failure of States Assessing Sources of Systemic Risk. - 2008. 10. **Richard Kohl,** Matthew Lutkenhouse, and Bruce Bolnick (Nathan Associates Inc.). Fragile State Indicators: A Supplement to the Country Analytical Template, report prepared for USAID. - 2006. 11. **Carment D.,** Garner K. Conflict Prevention and Early Warning: Pitfalls and Avenues for Success in Canadian Foreign Policy // Principal Investigator. - 1999. P. 103-118.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К РЕШЕНИЮ ПРОБЛЕМ РАННЕГО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ КОНФЛИКТОВ

Александр Игоревич Литвиненко (канд. техн. наук, научный сотрудник)

Наталья Игоревна Литвиненко (канд. техн. наук, старший научный сотрудник)

Военный институт Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

События, которые произошли в течение 2014 года на территории Украины, а именно, факт аннексии территории Крыма Российской Федерацией и гибридная война на Донбассе, указывают на то, что проблеме раннего предупреждения конфликтов в нашем государстве уделялось недостаточно внимания. Для достижения как национальной, так и международной безопасности являются более целесообразными действия, направленные на опережение потенциального конфликта, а не на решение конфликта, который уже состоялся. К таким действиям относится заблаговременный и постоянный мониторинг ситуации в других странах с целью выявления мероприятий, направленных на подготовку к возможным агрессивным действиям, с помощью систем раннего предупреждения конфликтов. В данной работе приведены результаты анализа современных достижений мировой практики в решении проблем раннего предупреждения конфликтов.

Ключевые слова: конфликт; предупреждение; обороноспособность.

ANALYSIS OF MODERN APPROACHES TO SOLVING EARLY WARNING PROBLEMS OF CONFLICTS

Oleksandr I. Litvinenko (Candidate of Technical Sciences, Research Fellow of a Research Laboratory)
Natalia I. Litvinenko (Candidate of Technical Sciences, Senior Research Fellow of a Research Laboratory)

Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Events that occurred during 2014 on the territory of Ukraine, namely, the fact that the annexation of the Crimea by the Russian Federation and hybrid war in the Donbas, indicate that to the problem of early warning of conflicts in our country paid little attention. To achieve both national and international security is more appropriate actions that are focused on advancing the potential conflict rather than resolving the conflict that has already taken place. Such actions include timely and continuous monitoring of the situation in other countries in order to identify measures aimed at preparing for possible aggressive actions by means of early warning of conflicts. The analysis results of modern achievements of world practice in solving early warning problems of conflicts are presented in this article.

Keywords: conflict; prevention; defence capacity.

References

- 1. Conflict Prevention.** [*Preduprezhdenie konflikta*], Available at: http://www.bookzie.com/book_20_glava_176_%c2%a7_32._preduprezhdenie_konflikt.html.
- 2. Charter of European Security.** [*Hartiya Evropeyskoy Bezopasnosti*], Available at: <http://www.umn.edu/humanrts/russian/osce/basics/Reurosecharter.html>.
- 3. Brecke P.** Risk Assessment Models and Early Warning Systems. Arbeitsgruppe: Internationale Politik, Available at: <http://www.skylla.wz-berlin.de/pdf/2000/p00-302.pdf>.
- 4. John L. Davies** and Ted Robert Gurr, (1998), "Preventive Measures: Building Risk Assessment and Crisis Early Warning Systems", Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- 5. The Clingendael Institute** of International Relations. Conflict Prognostication: Toward a tentative framework for Conflict, Available at: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/19990900_cru_paper_verstegen.pdf.
- 6. Musabaeva A.** Kyrgyzstan needs of conflict in early warning systems. Institute for Regional Studies. [*Kyrgyzstan nuzhdaetsya v sistemah rannego preduprezhdeniya konfliktov. Institut regionalnykh issledovaniy*], http://www.centasia.org/wp-content/uploads/2012/09/Early_warning_system.pdf.
- 7. Ostin A.** Early warning and monitoring of conflicts [*Rannee preduprezhdenie i monitoring konfliktov*], Available at: <http://www.berghof-handbook.net>.
- 8. An Internet-Based** Early Warning Indicators System for Preventive Policy. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) [electronic recourse]. Available at: http://www.sipri.org/databases/first/early_warning/wp1.
- 9. Monty G. Marshall,** (2008), "Fragility, Instability, and the Failure of States Assessing Sources of Systemic Risk".
- 10. Richard Kohl,** Matthew Lutkenhouse, and Bruce Bolnick, (2006), (Nathan Associates Inc.), "Fragile State Indicators: A Supplement to the Country Analytical Template, report prepared for USAID".
- 11. Carment D.,** Garner K., (1999), "Conflict Prevention and Early Warning: Problems, Pitfalls and Avenues for Success in Canadian Foreign Policy", Principal Investigator, P. 103-118.

Отримано: 5.10.2014 року